

דף עו

'ואותיות במסירה' — כתבו התוס' והרא"ש, שאין הכוונה כאן לקנין 'מסירה' שבכל מקום, שהרי אין חפצים נקנים במסירה (מלבד ספינה או בעלי חיים, שאחיותם באפסר או בחבל לבד — קונה), אלא צריך להגביה דוקא. או אם הוא שק מלא שטרות שאין דרכו בהגבהה — קונה במשיכה. (ועתוס' להלן פו. ד"ה אבל). ונקטו 'מסירה' לומר שלא די במשיכה לבדה, אלא צריך מסירה מיד ליד, (שבשטרות צריך קנין חזק יותר משאר חפצים), או כדי לומר ששטרות אינם נקנים אלא כאשר דעת אחרת מקנה, ואינו זוכה בחוב כשהגביה שטר מן ההפקר.

ויש אומרים, שלכך נקטו 'מסירה' — כי סתם הגבהה משמע הגבהה דבר המונח על הקרקע, ואולם השטרות מוצנעים הם ודרכם להימסר מיד ליד. ועוד, כיון שהראיה של השטר ותוקפו אינם מוגבהים או נמסרים בפועל, לפיכך כינו הגבהה זו 'מסירה', כי מסירת השטר היא כעין אחיזת ה'מוסירה' והאפסר של החוב. (עפ"י הר"ם ור"י הלוי — מובא בריטב"א).

והרמב"ן כתב, שהשטרות לפי שאין גופם ממון, ועיקר קנינם אינו אלא לראיה שבהם, הכל שוה אצלם, משיכה, הגבהה או מסירה, ואין עדיפות להגבהה על מסירה כבשאר מטלטלין. (וע' בקצות החשן — סו סק"ח — שדן לפי"ו שתועיל מסירה בשטרות אף בסמטא, כיון שלא תקנו בהם משיכה. ובאר עוד מדוע התוס' מאנו בשיטה זו).

שיטת הרמב"ם (מכירה ג, ג. כן פרש דבריו בב"י — קצח), דלא כהרא"ש, שלא רק ספינה נקנית במסירה, אלא גם שאר כלים כבדים. וכן היא שיטת רבותיו — הר"ף ור"י בן מגאש, וכ"כ הרשב"א הר"ן והריטב"א. ושיטת הרמ"ה שאף שאר כלים נקנים במסירה מיד ליד. וכן כתב בתורי"ד. (וכתב שכ"ה פשוט בסברה, והיא היא ההגבהה שבכל מקום).

(בטעמם של התוס' שרק בספינה ובבע"ח מועילה מסירה, פרש הטור, משום שמסירתם הרי היא כמשיכה, לפי שבנענוע כל שהוא, הולכת הספינה מכחו על פני המים, הלכך אפילו לא נעה כלל — קונה. ואמנם קיימא לן כשמואל שצריך למשוך את כולה, אך אם אוהז במצות המוכר בחבל, כיון שיכול למשכה, הרי זו כמו שתופשה ברשותו וכבר קנה בעצם האחיזה.

ונראה שזה שכתב רשב"ם 'טפח או חצי טפח' — לא בא לאפוקי פחות מזה, אלא כוונתו שלא די בנענוע בעלמא, שאין זו 'משיכה', אלא צריך להעתיקנה לגמרי ממקומה הקודם. — 'אמת ליעקב'. עוד בבאור דברי הרשב"ם, ע' באילת השחר' ולהלן ב'באורים וחדושים').

'וחכמים אומרים: בין כתב ולא מסר בין מסר ולא כתב, לא קנה, עד שיכתוב וימסור' — אף שמפשוט הלשון נראה לכאורה שהכתיבה קודמת למסירה, כתבו ראשונים (רמב"ן, רשב"א) שאין מקום ל'כתיבה' (כלומר, מסירת שטר קנין) אלא לאחר מסירה שקדמה לה, שכשם שזכה בגופו של הנייר, זוכה ע"י ה'כתיבה' בראיה שבו. אך לא להפך — לפי שנתנית שעבוד בלא גופו של שטר אינה כלום.

וזה שנקטו בכל מקום 'בכתיבה ובמסירה' — היינו בכתיבה, ובמסירה שקדמה לה, וכעין הלשון שבברכת אירוסין (כתובות ז) 'על ידי חופה וקדושין'.

וכן יש לשמוע מאריכות הלשון 'בין כתב ולא מסר בין מסר... עד שיכתוב וימסור', שאפילו כתב ומסר, פעמים שאינו קונה — אם עשה שלא כסדר, שכתב ולא מסר קודם לכן. (ריטב"א)

(ע"ב) 'והגבהה קונה בכל מקום' — לא רק כשמגביה בידו, שכל מה שביד האדם נחשב ברשותו, אפילו ברשות הרבים או ברשות המוכר, — אלא אפילו כשאינו בתוך ידו, כל שהוגבה מכחו, קונה בכל מקום, ואין לחלק בין הגבהה ביד להגבהה אחרת. (קצות החשן קצוב רעג, ד. וע' במובא להלן בדף פד:).

'עד שימשכנה מרשות הרבים לסימטא' — שיטת הרמב"ם (מכירה ד, ד) והרמב"ן (פ"ג דכתובות — הביאו במ"מ שם), שגם אם מוציא מרה"ר מקצת מן החפץ — קונה. והראב"ד (שם) חולק, שלפי מה דקיימא לן כשמואל שצריך משיכת כולה, צריך שיכניס כולה לסימטא. (אך בזה די, ואין צורך למשוך עוד כשהיא בסימטא. פוסקים).

(ולכאורה נראה לפי הטעם שכתב רשב"ם, שמיכה מועילה בסימטא ולא ברה"ר, לפי שרק שם יש לו רשות להעמיד חפציו, והרי מקומו קנוי לו לצורך זה — לפי טעם זה נראה שצריך שיכניסנו כולו, כבקנין 'חצר'. שהרי אין לו רשות וקנין בהעמדת אותו מקצת שברה"ר. וכן נראה הדין בקנין ד' אמות שאמרו חכמים בסימטא ולא ברה"ר (ע' במ"מ י:), שאם מקצת מן החפץ ברה"ר — לא קנה, (עכ"פ לשיטה זו. אך אפשר שגם הרמב"ם מודה בקנין ד"א). והרמב"ם סבר שאין זה משום קנין המקום, אלא המשיכה היא פעולה סמלית של הכנסה לרשות, ודי במקצת מן החפץ. וע"ע בזה במובא להלן סוף דף פד).

'לצור על פי צלוחיתו' — דהוא שיעור המוציא נייר מחוק (שבת ע"ח:). (מהגר"א נבנצל שליט"א)

'אמר ליה אין, לצור ולצור' — אף שמסתמא יש להניח שדעתו להקנית החוב, מ"מ כיון שקיימת במציאות קנית שטרות לצור, הלכך כל שלא פרש 'כל שעבודיה' יש לנו לקיים בסתמא כמכירת השטר לצור. (חדושים ובאורים'. ולדעת הרבה ראשונים, המקח בטל משום 'מקח טעות').

באורים וחדושים

ספינה ואותיות וכל הסוגיא —

הנה קרקע נקנית (בדרך כלל) בשטר, שהוא אפסר הקרקע (לשון הגמרא בקדושין כו. ושם מיירי בשטר קנין. ואמנם יש לומר כמו כן בשטר-חוב שיש בו שעבוד קרקעות, וכדלהלן. וע"ע בענין זה בספר 'בית ישי' — צא), האוחז בה ע"י שמודיע בעלותה לימים רבים, (כענין הכתוב בירמיה ל"א 'ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים'), ואילו מטלטלין בהגבהה, שמראה דוקא את ניתוקם מן הקרקע ומרשות המוכר. ומשיכה ממין הגבהה, בדברים שאין דרכם להגביה. ובבהמה גסה שאף משיכתה קצת קשה (וגם משום ד'שורי — שדי' כמ"ש ר' יוסי ב'כל כתבי', ד"ב תבואות בכח שור'), הרי היא קצת דומה לקרקע, וי"א דמהני בה מסירה (ואולי אפילו רק מסירה), שענינה כמו חזקה בקרקע (דל"ש בזה שטר, דסו"ס אינם לזמן בלתי מוגבל וק"ל). וספינה שהיא כמין בית אלא דניידא במים (ובפרט למ"ש בב"מ ט: דמינה נייחא אלא דמיא מסגי תותה ומהאי טעמא לא חשיבא חצר מהלכת), יותר קרובה לקרקע ומהני בה מסירה למסקנא לכו"ע, (ברה"ר דלא מהני משיכה וקשה לגוררה לסימטא, ולר"ת אף בסימטא). ושטר הוא הקרוב ביותר לקרקע, שהרי הוא ממש האפסר של הקרקעות המשועבדות על פיו, ול"ש בו הגבהה, שענינה ניתוק מן הקרקע כנ"ל. (ובזה א"צ למה שנדחקו התוס' בסוד"ה ר' נתן דמיירי בשק מלא שטרות שאין דרך להגביה וק"ל. וכן קושיות הר"י בתוד"ה אי מיושבות). ובמשיכה

שהיא גרידה ע"ג קרקע היה ס"ד לומר שקונה לר' נתן, ולמסקנא לא קני, וצריך מסירה שהיא כענין חזקה, המתאימה גם בקרקע, ולר' נתן וחכמים גם זה לא מהני דסוף סוף אין כאן חזקה בגוף הקרקעות המשוועבדות בו, וצריך גם שטר.

ונראה דבמקום דמהני מסירה, גם המשיכה (במקום שמועלת) יכולה להקרא 'מסירה' וכן להיפך. דשני הקנינים הולכים אל מקום אחד ומבצעים מסירה (או משיכה) הנאותה לחפץ. וק"ל. ולכן נקט ת"ק דברייתא משיכה, ואין רצונו לאפוקי מסירה, שהוא עצמו (למסקנא) רבי דנקט באיך ברייתא מסירה, ובעצם שניהם משמשים במקום לשון העברה (ולאפוקי כתיבה שהיא ענין אחר וק"ל). ומ"מ הסבירו בגמרא חילופי הלשון לפי חילוקי הרשויות וק"ל. (וזה מתאים יותר לגרסת הרשב"ם דל"ג בר' נתן ואותיות 'במסירה' ובשטר כהתוס', דל"ג זו נראה שיש כאן ניגוד בין משיכה ומסירה, ואינו כן, דגם המשיכה יכולה להתפרש מסירה כנ"ל או להתחלף במסירה ברה"ר. ועיקר הדיון כאן הוא על הצורך בכתיבה). (בדרך טובים)

(ע"ב) 'הכא במאי עסקינן דאמר ליה לך משוך וקני, מר סבר קפידא...' — שיטת רשב"ם ור"י ועוד, שקנין משיכה עדיף ממסירה, ורק כאשר אין קונים במשיכה, כגון ברשות הרבים, ניתן לקנות במסירה. ולפי זה אפשר שלכך סוברים חכמים 'קפידא הוי' — שמקפיד על קנין מעולה. ואכן הסתפק ר"י במקרה הפוך, שאמר 'לך אחוז וקנה' — האם מועיל קנין משיכה. ואולם שיטת ר"ת שקנין מסירה מועיל אף במסמטא, והוא עדיף על משיכה, ואעפ"כ יש כאן 'קפידא'. (ושמא לשיטתו, יודה רבי שאם אמר 'אחוז וקני' שלא תועיל משיכה).

והיה מקום לומר שלא אמרו 'קפידא' אלא בכגון זה שהוא ברה"ר, שלא מועילה שם משיכה, והרי ברצונו לעכב את הקנין עד שייכנס לסימטא, אבל בקנין שאפשרי לעשותו כעת, מה אכפת לו כיצד יקנה. אך אין צריך לכל זה, שכיון שכוונתו היתה להקנות בדרך זו, אי אפשר להועיל קנין אחר. (וכעין זה להלן קנב. 'שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחור מיתה'. וע' חזו"א אה"ע קמו — לדף מב סק"ט). וצריך עיון ובדיקה בכל זה.

— **'הב"ע דא"ל לך משוך וקני** — תמוה מאד, מאי פסקת דכן א"ל עד שנתבטא 'לא קנה עד שימשכנה'. ולרשב"ם י"ל קצת, דכיון דמשיכה עיקר הקנין, ומסירה רק במקום ומשום דא"א במשיכה, לכן מן הסתם אומר לו משוך, דלאו כ"ע דינא גמירי שאפשר ברה"ר גם במסירה. (ורבנו גרשום מפרש שא"ל משוך משום שהוא קנין טוב יותר). אך לר"ת קשה (וגם לרשב"ם דוחק, דאדרבה זה מה שמלמד רבי שספינה נקנית במסירה וכן ראוי ונכון להודיע ולעשות, ולמה יבואו חכמים וידברו באופן המעלים את הקנין הקל). ולפי הנראה לכאן, בזה גופא פליגי, דלרבי מסירה היא העיקר המתאים אליבא דאמת לספינה, ואף לשון משיכה לא יוצא מכלל מסירה אלא מראה מקום הוא לו. ולרבנן משיכה עיקר ומסירה מועילה בתור משיכה, ואך אם אמר בפירושו, ולכתחילה ראוי ללכת לעיקר הקנין. וצ"ע'. (בדרך טובים)

דף עז

'אמר רב אשי: סברא נמי הוא, דאותיות מילי נינהו ומילי במילי לא מיקנין' — על דרך הרשב"ם נראה דהכי פירושו: אי סלקא דעתך מסירת השטר ליד קונה אינה כמסירת לזה למלוה בשעת ההלוואה — שההלוואה מוכיחה עליו ואין להפריד הנייר מן התוכן — אלא הוא ושעבודו תרתי מילי נינהו,

ג. שני הנידונים קשורים בצד אחד בלבד; שאם ננקוט שהנפקד אינו נאמן לומר 'החזרתי', אזי בשטר-כיס היוצא על היתומים גובה את כולו. ואולם לפי רב חסדא שאמר שנאמן לומר 'החזרתי' אפשר שבשטר כס גובה כולו, (שיש להניח שאם פרע, היה מודיעם קודם מותו) או חציו (שלא אנסו מלאך המות ולא הספיק להודיעם).

דפים עא – עב

קל. א. מהם ההבדלים בין מכירה; נתינה; חלוקת אחים; הקדש – של השדה, לענין היכללות וטפלות של שאר נכסים עם השדה?

ב. המקדיש שני אילנות – האם הקדיש את הקרקע הסמוכה להם? וכשהוא בא לפדותם, בכמה הוא פודה?

א. במוכר שדהו נחלקו תנאים אם מוכר בעין יפה או ברעה. ונפ"מ לענין אם צריך ליקח לו דרך לבורו. ולכו"ע המוכר את השדה – אין הבורות והשובכין והגתות ואילנות גדולים וחשובים, בכלל מכירתו. ואילו במתנה – נותן בעין יפה, וגם כל הדברים בכלל המתנה. (מלבד חפצים מטלטלים שאינם נצרכים לשדה. רשב"ם. ונחלקו ראשונים לענין דברים שאינם בתוכה, כגון היציע הסמוך לבית).

ב. אחיזת שחלקו – זכו בכולם, מלבד לענין דרך לשדה הפנימית, שנחלקו בדבר רב ושמואל (לעיל סה) אם צריך ליקח לו דרך אם לאו.

המקדיש את השדה – לת"ק: הקדיש את כולה, כמתנה. ושיטת ר' שמעון (דידיה) ורבי מנחם בר' יוסי, שהמקדיש כמוכר, ולא הקדיש את הבור והגת והחרוב.

ב. לר' עקיבא ולחכמים – המקדיש מקדיש בעין יפה, והקדשו כולל גם את הקרקע. וכשהוא פודה – פודה לפי חשבון חמשים שקל כסף לבית כור (כ"ה שיטת רשב"ם). ואילו ר"י ורשב"א ור"ן כתבו שכיון שמקדיש בעין יפה, פודה את האילנות בשוויהן ואת הקרקע בפני עצמה בחמשים שקל. כשיטת רב הונא – ערכין יד. ולר' שמעון לא הקדיש קרקע עמהם, ופודה בשווים.

דף עה

קלא. מה מידת המשיכה הנדרשת ל'קנין-משיכה' בספינה ובבעלי חיים?

בספינה (ובשאר חפצים כבדים – ע' רא"ש ורשב"א; חו"מ קצח, ג) – רב אמר: כיון שמשך כל שהוא (—טפח או חצי טפח. רשב"ם. וע' במפרשים) – קנה. ושמואל אמר: לא קנה עד שימשוך את כולה. (והלכה כשמואל בדיני. קצח, ג. ז).

בבעלי-חיים – מחלוקת תנאים; לת"ק, כיון שעקרה יד ורגל – קנאה. (וכן הלכה. קצו, ג). ולרב אחא (ואמרי לה: רב אחא) – עד שתהלך מלא קומתה. כלומר, שתעקור ארבע גפיה. (ר"ש ותוס').

דפים עה – עז

קלב. א. באלו מעשי-קנין נקנית ספינה?

ב. הבא לקנות שטרי-חוב של פלוני – כיצד הוא קונה?

א. אם היא עומדת בסימטא (או ברשות של שניהם, המוכר והקונה) — במשיכה. ונחלקו רב ושמואל במידת המשיכה, כנ"ל. (ורבנו תם סובר, שאף מסירה מועילה בסימטא, דלא כרשב"ם ור"י ועוד).

וכן אם היא ברשות הרבים, יכול למשכה לסימטא. אם היא ברשות המוכר (או ברשות המשותפת, או חצר של אדם אחר. עתוס') — שוכר ממנו את מקומה ונקנית לו בקנין 'חצר'. ומשיכה בתוך רשות הרבים אינה מועילה, אולם ניתן לקנותה שם ב'מסירה' — שאוחז בחבל שלה וכדומה, ללא שמזיזה ממקומה. (ונחלקו ראשונים אם צריך מסירה מיד המוכר ליד הקונה ממש, או די שאוחזה במצות המוכר). ואם אמר לו 'לך משוך (לסימטא) וקני' — נחלקו תנאים אם בדוקא הוא, ואינו קונה אלא במשיכה, או יכול לקנות אף ב'מסירה'. (והלכה כחכמים ש'קפידא' הוא. קצח, ז).

(ניתן לקנות ספינה גם בקנין חליפין, וב'אגב קרקע'. אבל לא ב'שטר').

ב. נחלקו תנאים אם 'אותיות' נקנות במסירה. (רבי. וכן סברו אמיר ורב אשי. וע' בראשונים גרסאות חלוקות), או לא די במסירה לבדה אלא צריך לכתוב שטר נוסף. ומפרש בו 'קני לך הוא וכל שעבודו' — רב פפא. (כן דעת חכמים. וכן נפסק בשו"ע סו, א).

ומסירה שאמרו כאן — כתבו כמה ראשונים שאינה מועילה ללא שיגביה, (או שימשוך — בשק מלא שטרות שאין דרכו בהגבהה), אלא נקטו לשון 'מסירה' משום שבשטרות צריך מסירה מיד ליד, או כדי לומר שצריך 'דעת מקנה' ואינו מועיל לזכות מן ההפקר בשטרות, לפי שאין גופן ממון, או מפני טעמים אחרים. (אם כתוב בשטר שמשעבד עצמו לכל המוציא שטר זה — י"א שנקנה במסירה (או ב'חליפין') ללא כתיבה. ויש חולקים. ע' תה"ד — שלא, ומובא ברמ"א סו, א; ש"ך שם).

יש סוברים שאין 'אותיות' נקנות ב'חליפין' (רב יהודאי גאון; רמב"ן — מובא בשה"ת נא, ועוד. והתוס' בב"ק יד: נסתפקו בדבר. ויש שסברו שמועיל. ע' במובא בתה"ד שלא).

קניית שטר-חוב אגב קרקע — מחלוקת הראשונים; להרי"ף, הרמב"ם, וכ"נ בשו"ע (סו, י) — קונה. ולר"ח, רא"ש וכ"נ ברמ"א שם — לא קנה. ועתוס' יבמות קטז. ד"ה אותיות.

(ואם המנהג פשוט בין הסוחרים ששט"ח נקנה ללא כתיבה ומסירה — קונה, וכדין 'סיטומתא'. וע' בשו"ת מהר"ם לובלין — כב).

נחלקו ראשונים על עצם מכירת שטר-חוב, האם תוקפה מן התורה או מדרבנן.

דף עז

קלג. מהי מחלוקת התנאים האם 'הדמים מודיעים' אם לאו?

המוכר את 'הצמד' ונתן דמים יתרים כדמי הצמד והבקר יחדיו, ובמקום שרוב (או חלק. ע' ראשונים) קוראים לצמד 'צמד' ולבקר 'בקר' ויש גם שקוראים לבקר 'צמד' — האם הדמים שנתן הלוקח מהוים הוכחה שכוונתו היתה גם לבקר (ר' יהודה), או אין הדמים הוכחה (חכמים). והלכה כמותם. רכ"ד ח, ואזי, אם ההפרש בין מחיר הצמד לדמים שנתן, אין הדעת טועה בו — קנה את הצמד, ועודף הדמים — מתנה. ואם הדעת טועה — אין כאן מתנה, והרי זה כשאר דיני אונאה, שבשטרות — קנה ומחזיר אונאה, יתר מכן — בטל המקח.

ואולם אם כולם קוראים לצמד 'צמד' ולא לבקר — הכל מודים שלא קנה את הבקר. ואם כולם (או אף רובם. כ"כ הרמ"ה ומובא בטור וברמ"א) קוראים לבקר 'צמד' — הדמים ראייה שכוונתו היתה לבקר. (כתבו ראשונים, שאף חכמים מודים ש'הדמים מודיעים', כאשר אין סתירה מצד הלשון, (כגון: להוכיח אם השור נקנה לרידיא או לחרישה). וכן כתבו, שאם חזקת ממון מסייעת לדמים — הדמים מודיעים לכו"ע).